

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/2 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/B1342V3SI2Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

Махсус сон

№ S/2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳафсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Гайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Рахманова Мавлуда Эркин қизи СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ССРГА ХАЛҚЛАРНИ МАЖБУРИЙ КЎЧИРИШ СИЁСАТИ ТАРИХШУНОСЛИГИ.....	9-16
Икромжонов Акмалжон Махмуджонович ФАХРУДДИН ЎЗЖАНДИЙ ЯШАГАН ДАВРДА МОВАРОУННАҲР ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ВАЗИЯТ ВА ИЛМ ФАН РИВОЖИ.....	17-25
Холдоров Зоҳиджон Валижон ўғли ТУРКИСТОН ЛЕГИОНИНИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ТАРИХИДАН.....	26-34
Хамидова Дилфуза Улуғбек қизи НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС ИЖОДКОРЛАР НИГОҲИДА.....	34-41
Nag'ashboyev Qazbek Bozorboy uli SULTON RAHMONOV – SAYYORANING ENG KUCHLI ODAMI.....	42-49
Махмудов Махмуд Авазович ЯНГИ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТ ШАРОИТИДА ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИКЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ ТАБАҚАЛАШУВИ.....	50-58
Mamatov Bektosh Tolibjon o'g'li YALANGTO'SH VANODIR VA ASHTARXONIY HUKMDORLAR.....	59-66

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Muminova Elnoraxon Abdukarimovna “YASHIL” IQTISODIYOTGA O'TISHNING HORIJY TAJRIBALARI.....	66-75
Файзуллоев Мирсаид Шухратович СОЛИҚ НАЗОРАТИ ТИЗИМИДА КАМЕРАЛ СОЛИҚ ТЕКШИРУВЛАРИНИ ЎТКАЗИШ АМАЛИЁТИ ТАҲЛИЛИ.....	76-85
Кахарова Нилуфар Эркинжоновна ОКР МЕТОДОЛОГИЯСИ ХАҚИДА ТУШУНЧА, МАҚСАДИ, АФЗАЛЛИГИ, ЖАРАЁНДАН КУТИЛАДИГАН НАТИЖАЛАР.....	86-91
Насруллоев Ҳаётжон Хабибуллоевич СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИГА ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ОРҚАЛИ СОЛИҚ БАЗАСИНИ КЕНГАЙТИРИШ ЙЎЛЛАРИ.....	92-99
Rahmonov Mirvoxid Rajabovich HUDUDNING INVESTISION JOZIBADORLIGI OMILLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	100-107
Насруллоев Ҳикматулло Хабибуллоевич ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ ЖАДАЛЛАШТИРИШ УЧУН ЗАМОНАВИЙ РАҚАМЛИ ЕЧИМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	108-115
Тоштемиров Шохруҳ Тошпўлатович ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ КАПИТАЛ ВА УНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВНИНГ АҲАМИЯТИ.....	116-120

Насимов Равшанжон Азимович МАМЛАКАТИМИЗДА СОЛИҚ ЮКИНИНГ СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАР ФАОЛИЯТИГА ТАЪСИРИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	121-130
Nabieva Nilufar Muratovna MARKETING AUDIT AND ITS IMPACT ON IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF THE COMPANY.....	131-139
Отамуродов Нуриддин Нажмиддинович КИЧИК ВА ЎРТА БИЗНЕС ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ COVID-19 ИНҚИРОЗ ДАВРИДА УЛАРНИНГ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА СОЛИҚҚА ТОРТИШ МАСАЛАЛАРИ	140-148
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li TO'G'RIDAN – TO'G'RI HORIJY INVESTITISYALARNI JALB QILISHDA MAMLAKAT XATARLARINI KAMAYTIRISH.....	149-155
Yusupov Farruxbek Farxodovich O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ MA'MURCHILIGIDA SOLIQ TO'LOVCHILARGA XIZMAT KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	156-162
Kunduzova Kumrixon Ibragimovna KICHIK BIZNES KORXONALARIDA MOLIYAVIY REJALASHTIRISH VA BYUDJETLASHTIRISHNING XUSUSIYATLARI	163-172
Зиёдинова Нилуфар Зариф қизи ИНВЕСТИЦИОН ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТЛАРНИНГ ЎРНИ	173-179
Насимджанов Юнусжон Зоҳидович МАМЛАКАТИМИЗ ҲУДУДЛАРДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ТОВАР ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИ ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ЕР СОЛИҒИ МАЪМУРЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	180-187
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
Ҳакимов Акмалжон Мирзағаниевич ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ГНОСЕОЛОГИК МОҲИЯТИ	188-192
Холмирзаев Нодиржон Низомжонович УРБАНИЗАЦИЯ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ СИЁСАТИ ВА УНИНГ АСОСИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ	193-198
Voboqulov Abror Abdug'ani o'g'li “OPEN ARTIFICIAL INTELLIGENCE GPT” TIL MODELINING FALSAFIY Tahlili	199-204
Ялгашев Бунёд Махмудович САМАРҚАНД ВОҲАСИ ЭТНИК ГУРУҲЛАРИНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШИ ВА УЛАРНИНГ ЯШАШ ТАРЗИ	205-213
Safarov Maqsudali ABU BAKR AR-ROZIYNING “TIBBI RUHONIY” (RUH TIBBIYOTI) ASARIDA G‘AZABNI VA INSONNING O‘Z KAMCHILLIKLARINI BARTARAF QILISH HAQIDA MULOHAZALAR	214-219
Сохибова Лола Жонибоевна ШАХС МАДАНИЙ САВИЯСИ – МАДАНИЙ РИВОЖЛАНГАНЛИК ИФОДАСИ	220-224

Адашова Махсума Махмудбоевна
ИМОМ АБУ МАНСУР МОТУРИДИЙ ВА МОТУРИДИЙЛИК ТАЪЛИМОТИ – ДУНЁ
ОЛИМЛАРИ НИГОҲИДА.....225-231

Mukhammediyarova Akhmaral
PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF NOOSPHERIC DEVELOPMENT IN THE
ECOLOGICAL AND GLOBAL SECURITY SYSTEM.....232-239

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Tilovov Ozod, Isoqulova Gulxon
FRAZEOLOGIK BIRLIKLARDA SONLARNING QO‘LLANILISHI VA ULARNING RAMZIY
MA‘NOLARI.....240-245

Surmilova Elena
GENDER STUDIES IN LINGUISTICS AND THEIR APPLICATION IN ENGLISH LANGUAGE
TEACHING246-252

Олимова Дилафрузхон Бахтиёржон қизи
ТИЛШУНОСЛИҚДА БАҲО КАТЕГОРИЯСИ ВА УНИНГ ЎРГАНИЛИШИ253-257

Djurayev Dilshod Mamadiyarovich, Radjabova Madinabonu Raimovna
XITOIY TILI GRAMMATIKASIDAGI “NATIJA TO‘LIQLOVCHISI (结果补语)”258-262

Azzamov Yusufjon Radjaboy o‘g‘li, Jo‘rayeva Xayriniso Shavkat qizi
EKOJURNALISTIKANING QO‘LLANILISH KATEGORIYALARI263-268

Fillipova Olga Igorevna
CONVERGENCE OF STYLISTIC DEVICES AS A CATEGORY OF REDUNDANCY.....269-278

Ismoilova Dilorom Rustamjon kizi
LEXICAL UNITS OF THE SEMANTIC FIELD “MURDER”279-285

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Ильясов Баходир Ильясович
ELEKTRON DAVLAT XIZMATLARINI KO‘RSATISHNING TASHKILY-HUQUQIY MEKANIZMI VA
UNING RIVOJLANISH YO‘LLARI286-293

Чориева Хуршидабону Хуррам қизи
ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ
ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРДА ИШТИРОКИ294-299

Хаётов Анвар Хусанович
ХАЛҚАРО ОЛИМПИА ҚЎМИТАСИНИНГ МУХТОР МАҚОМИ ВА ТУРЛИ ҲУҚУҚ
СУБЪЕКТЛАРИ БИЛАН МУНОСАБАТЛАРИ300-307

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Журабекова Хабиба Мадаминовна
РЕЧЕВАЯ АКТИВНОСТЬ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР КОММУНИКАТИВНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ308-315

Tursunova Aziza Xoshimovna WEB TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BILIMNI NAZORAT QILUVCHI DIDAKTIK VOSITALAR YARATISH USULLARI	316-321
Oblanazarov Faxriddin Asadovich FUTBOLCHILARNI TAYYORLASHDA TA'LIM VA MASHG'ULOTNING ASOSIY QONUN- QOIDALARINI AMALGA OSHIRISH	322-329
Isroilova Dildora Muxtarovna, Solijonova Dildora Ulugbekovna IJTIMOIY-SIYOSIY MATNLAR TARJIMASINI O'QITISHDA LINGVOMADANIY OMILLARNING O'RNI	330-335
Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li MAKTAB O'QUVCHILARI HUQUQIY TA'LIM – TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH BORASIDA OLIB BORILGAN TAJRIBA SINOV ISHLARI NATIJALARINING PEDAGOGIK TAHLILI	336-342
Jurayev Bobomurod Tojiyevich SHARQDA PEDAGOGIK FAOLIYATNING MAYDONGA KELISHI VA RIVOJLANISHI	343-350

09.00.00-Фалсафа фанлари

Safarov Maqsudali

TDIU ijtimoiy-gumanitar fanlar
kafedrası o'qituvchisi
E-mail: maqsudali.safarov@bk.ru

**ABU BAKR AR-ROZIYNING "TIBBI RUHONIY" (RUH TIBBIYOTI) ASARIDA G'AZABNI VA
INSONNING O'Z KAMCHILLIKLARINI BARTARAF QILISH HAQIDA MULOHAZALAR**

Annotatsiya. Jamiyatimizda aholi soni osha boshlagani sayin, insonlar orasida turli xil muammolar ko'payib bormoqda. Bunga asosiy sabab esa insonlar fe'l-atvorining og'irligi, jamiyat ma'naviy hayotining og'irligidan dalolat beradi. Biz ushbu maqolamizda inson xulq-atvoridagi g'azab va uni boshqarish, bartaraf qilish haqida qisqacha to'xtalib o'z taklif va xulosalarimizni berib o'tamiz. Ushbu maqolada ar-Roziyning "Tibbi ruhoniyl (ruhiyl tabobat)" asaridagi inson xulq-atvoriga oid bo'lgan jihatlar yoritishga harakat qilingan.

Kalit so'zlar: Ong, qalb, ehtiros, Ruhiy tabobat, g'azab, Galen, "Yaqlinlikdan qochish"

Сафаров Мақсудали

ТГЭУ, кафедра социальных и
гуманитарных наук, преподаватель

**МЫСЛИ ОБ УСТРАНЕНИИ ГНЕВА И СОБСТВЕННЫХ НЕДОСТАТКОВ В РАБОТЕ АБУ
БАКРА АР-РАЗИ «ТИББИ РУХАНИ» («МЕДИЦИНА ДУХА»)**

Аннотация. По мере того, как население в нашем обществе начинает увеличиваться, увеличиваются различные проблемы среди людей. Главной причиной этого является суровость человеческого характера и тяжесть духовной жизни общества. Кратко коснемся гнева и его управления, и устранения и дадим наши предложения и выводы. В данной статье предпринята попытка прояснить аспекты поведения человека в труде ар-Рази «Врач-жрец (Духовная медицина)».

Ключевые слова: Разум, Душа, Страсть, Духовная медицина, Гнев, Galen, "Избегание близости".

Safarov Maqsudali

TSUE, The Department of Social
and Humanitarian, Sciences, Teacher

**THOUGHTS ON ELIMINATING ANGER AND OWN SHORTCOMINGS IN THE WORK OF ABU
BAKR AL-RAZI "TIBBI ROUHANI" ("MEDICINE OF THE SPIRIT")**

Annotation. As the population in our society begins to increase, various problems among people are increasing. The main reason for this is the severity of human character and the severity of the spiritual life of society. We will briefly touch on anger and its management and elimination and give our suggestions and conclusions. In this article, an attempt was made to clarify the aspects of human behavior in the work "Medical Priest (Spiritual Medicine)" by ar-Razi.

Keywords: Mind, Soul, Passion, Spiritual Medicine, Anger, Galen, "Avoiding Intimacy".

DOI: <https://doi.org/10.47390/B1342V3SI2Y2023N27>

Kirish

G'azablanish beshta asosiy hissiyotlardan biri hisoblanadi, jumladan quvonch, xafalik, qo'rquv va uyat. Berri K. va Jeyn B. Uolxold o'zlarining "Yaqinlikdan qochish" kitobida oltinchi ma'noda tanishtiradilar, asosiylari ro'yxati hayajon. G'azab haqida nima bilamiz?

Mening fikrimcha, bu eng qiyin hissiyotlardan biri bo'lib, uning atrofida ko'plab ijtimoiy taqiqlar mavjud. Madaniyat, ta'lim insonni o'z his-tuyg'ularini, ehtimol, g'azabni bosishga o'rgatadi. Biz ehtiros jazirasida qotillik yoki og'ir tan jarohati haqidagi hikoyalarni eshitamiz. Bizningcha, g'azab bizning ichimizdagi ulkan kuch bo'lib, uni tashqariga chiqarmaganimiz ma'qul, chunki uni jilovlash uchun vaqtingiz bo'lmasligi mumkin. G'azabni boshqarib bo'lmaydigan va halokatli narsa degan tushunchalar mavjud. Shunga qaramay, har qanday tirik odam ertami-kechmi g'azabni yoki shu tuyg'uni his qilayotganini anglaydi.

Keling, bu tuyg'u bizning ichimizda qanday paydo bo'lishini ko'rib chiqaylik. O'zingizning g'azabingiz bilan kurashish usullari haqida ham gaplashamiz. Dastlab, g'azabning ta'rifini ko'rib chiqamiz. G'azab - bu tana holatida, fikrlari va harakatlarida o'zini namoyon qiladigan dushmanlik hissi. Dushmanlik bu ta'rifning asosiy so'zidir. Bizga o'z xatti-harakatlarimiz yoqmaydi, lekin ko'pincha boshqa odamlarning harakatlarida.

Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir masala – bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapdi. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadigan kim – yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, deganda'vatularning qalbida doimo aks – sadoberib, o'zligiga sodiq qoloshga undab tursin. Bunga niamning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan, deb takidlagan edilar prezidentimiz.

Hozirgi kunda jamiyatimizda ko'rishimiz mumkinki, odamlarimiz orasida jahl ortida har xil fojeaviy voqealar ro'y beryapdi. Har kuni internet tarmoqlarida, otasi, akasi, o'g'li tomonidan vaxshiylarcha o'ldirilayotgan voqealarga guvoh bo'lyapmiz. Bularning hammasi insonlarning o'zini tuta olmayotgani o'zini boshqara olmayotganidan kelib chiqyapdi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Ar-Roziy ijodi bo'yicha chet elda, bir qancha adabiyotlar tahlili bo'lib ulardan bir qanchasini keltirib o'tamiz. Abū Bakr al-Rāzī. (Rasā'il) 1939. Rasā'il falsafiy (Opera philosophica). Ed. P. Kraus. Cairo: Barbey, Druart, T.-A. 1997. "The Ethics of al-Rāzī." *Medieval Philosophy and Theology* 5: 47–71, Adamson, P. Forthcoming. "Health in Arabic Ethical Works." In *Health*, ed. P. Adamson. Oxford: Oxford University Press, Adamson, P., and P. E. Pormann, trans. 2012. *The Philosophical Works of al-Kindī*. Karachi: Oxford University Press.

Ar-Roziyning ilmiy merosini birinchi marta o'rgangan olim, Abu Rayhon Beruniydir. Beruniy Roziyning tarjimai holi, dunyoqarashi va asarlarini tadqiq etib, "Fehrist kutub Muhammad ibn Zakariyo ar-Roziy" ("Muhammad ibn Zakariyo ar-Roziy kitoblarining ro'yxati") asarini yozgan. Roziyning asosiy asarlari o'rta asrlardayoq G'arbiy Yevropada mashhur bo'lgan, ba'zilar lotin va boshqa Yevropa tillariga tarjima qilinib, keng o'rganilgan. Keyingi davr olimlarining, jumladan, o'zbekistonlik olimlarning tadqiqotlarida Roziy asarlarining ilmiy jamoatchilikka ma'lum bo'lmagan qo'lyozma nusxalari va ularning tarjimalari aniqlanmoqda, ayrim asarlari nashr etilmoqda. [1;27].

Shuning asnosida, biz IX-X asrlarda yashagan olim Ar-Roziyning fikrlarini keltirib o'tamiz va hozirgi kunda, bu fikrlarning qanchalik ahamiyatli ekanigfa guvoh bo'lamiz.

Tadqiqot metodologiyasi

Ilmiy tadqiqotning sifati va natijasi izlanishda qo'llaniladigan vosita va usullarga bog'liq. Shu bois, fanda tadqiqot vositalari, texnologiyasi va usullariga e'tibor har doim katta bo'lgan. O'rganilayotgan ob'ekt qanchalik murakkab bo'lsa, uning xossalari va qonuniyatlarini ochish uchun qanday vosita, asos yoki usulni ishlatish masalasi dastlab hal qilinishi kerak bo'lgan metodologik muammoga aylanadi. Mazkur muammo xususida mulohaza yuritish metodologiyani, ya'ni, metodologik bilim darajasini (qatlamini) tashkil qiladi.

Tadqiqotning maqsadi Abu Bakr Roziyning "Tibbi Ruhoniy (ruhiy tabobat)" asaridagi insonning o'z kamchiliklarini bilishi va uning yutuq va kamchiliklarini bayon zaruriyati hisoblanadi. Tadqiqot davomida mavzuga oid Yevropaning yetakchi sharqshunoslari tomonidan yozilgan ilmiy asarlarni o'rganish davomida ilmiy bilishning qiyosiy tahlil, analiz va sintez, tarixiylik, mantiqiylik, dialektik, kutubxona metodlaridan foydalangan holda mavzuda qo'yilgan muommoni yechishga harakat qilindi.

Tahlil va natijalar

Jahl hayvonga og'riqni keltirib chiqargan qasos olish imkoniyatiga ega bo'lish uchun kiritilgan. Ammo, masalan, odamda bu tuyg'u haddan tashqari kuchayib, chegaralarni shunchalik oshib ketadiki, ongni yo'qotib qo'ysa, bu g'azabni yo'naltirgan odamga qaraganda eng kuchli yomonlik va ko'proq zararga olib keladi. Shuning uchun mulohazali odam, avvalambor, g'azablari ertami-kechmi o'zlarining yomon ishlariga olib kelgan odamlarning holatini tez-tez eslab turishi kerak va buni tasavvur qilib, g'azablangan paytda o'zini tutadi. Ko'p odamlar g'azablanishadi, mushtlarini ishlatishadi, bir-birlarini urishadi, peshonalarini sindirishadi, lekin jahllarini chiqarganlardan ko'ra o'zlariga ko'proq zarar yetkazishadi. [2;37]

Men bir odamning birovning jag'iga urib, o'z barmoqlarini sindirib, bir necha oy davomida ularni davolaganini, kaltaklangan odam esa uncha uzoq vaqt jabr tortmaganini o'z ko'zlarim bilan ko'rganman. Men, shuningdek, yana bir odamning g'azabdan yonib, to'satdan qichqirib yuborgani va shu zahotiy o'q bo'g'zidan qon otilib ketganini ko'rganman. Buni, aslida sil kasalligi keltirib chiqardi va uning o'limiga sabab bo'ldi. Bundan tashqari, ba'zi odamlar g'azablangan paytda o'z oilalari, bolalari va hatto o'zlari qadrlagan odamlarni ham haqorat qilgani, keyin esa tavba qilgani, ammo umrlarining so'ngigacha o'zlarini boshqara olmagan odamlar haqida ham eshitgandim. Masalan, Galenning so'zlariga ko'ra, agar qiyinchilik bilan ochilsa onasi eshik qulfini jahl bilan mushtlab, uni tishlaganini hikoya qiladi. Hayotim bilan qasam ichamanki, g'azab va aqldan ozish paytida ongi va o'zini tuta oladiganlar o'rtasida katta farq yo'q.[3;38]

Darhaqiqat, agar u bunday misollarni o'zlarining holati haqida tez-tez o'ylab ko'rsa, ularni g'azablangan paytlarda tasavvur qilishdan ko'ra, odam uchun yaxshiroqdir. U shuni bilishi kerakki, jirkanch xatti-harakatlar jahlgga muhtalo bo'lgan odamlar, shu daqiqalar davomida o'zlarining kayfiyatlarini yo'qotishadi va shuning uchun ular o'zlarini o'ylab va anglaganlaridan keyingina hech qanday harakat qilmasliklari uchun nazorat ostida bo'lishlari kerak va yovuzlik qilmaslik, uni boshqasiga yetkazmoqchi bo'lib, shuningdek, ularni tushunmasdan harakatlarni amalga oshirishda hayvonlarga o'xshamaslik kerak.

Qasos paytlarida esa u to'rtta hissiyotdan ozod bo'lishi kerak: quvg'in qilingan kishiga nisbatan kibr va nafrat va shu ikki hissiyotga qarama-qarshi ikkita boshqa narsa. Birinchi ikkita

his-tuyg'ular qasos va o'ch olish o'sha odam tomonidan sodir etilgan hatti-harakatlar darajasidan oshishini, qolgan ikkisi – qasos va o'ch olish undan yumshoqroq bo'lishini talab qiladi. Agar mulohazali odam ushbu ko'rsatmalarni xotirasida saqlasa va ularga rioya qilishni o'z ko'ngliga buyursa, uning g'azabi va qasosi mo'tadil bo'ladi, o'zi esa yomonlik ertami-kechmi o'z joni va tanasiga qarshi bo'lib qolishining oldini oladi.[4;40]

Olimning fikrlari asosli bo'lib shuncha vaqt o'tsa hamki o'zining dolzarbligini yo'qotmagan. Darhaqiqat insonning har bir ishda o'zini tuta bilishi juda zarur. Olim aytganidek, inson jahli chiqib ehtiroslarini boshqarolmay qolganidan keyin qilgan ishidan keyin bir umr afsuslanganini ko'rishimiz mumkin.

Haqiqatan ham, ehtirosini ushlab, uni bostirgan odam dastlab achchiq va jirkanchlikni boshdan kechiradi, ammo bundan keyin yoqimli va totli g'alaba hissi paydo bo'ladi, o'zi quvonadi va bundan quvonch va rohat shu qadar ko'payadi. Vaqti bilan qiyinchiliklar va ehtirosni yengish va istaklarni yengish yuki bilan, ayniqsa agar u buni doimiy va doimiy ravishda qilsa, bu qalbgga ko'nikish uchun u odatiy tarzda osonlikcha va og'riqsiz ravishda ko'tariladi. U buni oddiy va mayda istaklardan bosh tortib, qalb nima sababdan voz kechishidan, agar aql va tafakkur talab qilsa, boshlashi kerak. Keyin u bu masalada yanada ko'proq narsalarga erishishga harakat qilishi kerak va asta-sekin bu uning fe'l-atvoriga va odatiga o'xshaydi. Shunday qilib, hissiy qalb zaiflashadi va aqlli qalbgga bo'ysunishga odatlanadi. Bu odat yanada kuchayadi va odam xursand bo'lgan paytlarida uning ehtirosni qaytarish qobiliyatidan kelib chiqadigan va bundan fikrlash, aqlli ishlarni tashkil qilish uchun foydalanishda ijobiy oqibatlariga aniq ishonadi. Odamlar buning uchun uni maqtashadi va u kabi bo'lishga harakat qilishadi. [5;41]

Har birimiz o'z xayrli ishlarimiz uchun, ehtiros va maqtovlar uchun ham ehtiros hamda vasvasalardan butunlay voz kechishimiz mumkin, shuning uchun uning fe'l-atvoriga va hatti-harakatlarining xususiyatlariga toza va xolisona jihat bilan qarash bizning vazifamizdir, shunda uning yomon va haqoratli xislatlari bizning oldimizda aniq ko'rinadi. Agar ular shaxsan unga ko'rinmasa va u tan olinmasa, ulardan qutulolmaydi. Uning o'zi ularning axloqsizligini his qilmaguncha, u bu fazilatlarini salbiy deb hisoblamaydi va ulardan o'zini ozod qilishga harakat qilmaydi. Bunday holatlarda, u bu masalani o'ziga juda bog'liq bo'lgan va ko'pincha unga duch keladigan aqlli odamga murojaat qilishi, kamtarlik bilan uni o'ziga ma'lum bo'lgan barcha kamchiliklar haqida gapirishga undashi va shuningdek, ularning bilimlari eng kuchli va kuchli ekanligini aytib berishi kerak. uning uchun eng zarur narsa va u bu uchun unga katta minnatdorchilik bilan bo'ladi. U bu paytda uyalmasligi va unga yumshoq munosabatda bo'lmasliklarini iltimos qilishi kerak va shu bilan birga, agar u beparvolikni topsa va biron narsada beparvolik va e'tiborsizlik ko'rsatsa, u faqat o'ziga zarar etkazadi va u o'shanda eng qattiq muomalaga va ayblashga duch kelmaydi. [6;87]

Agar bu holda, murabbiy unga berilgan tabiatning yomon xususiyatlari haqida xabar berishni va gapirishni boshlasa, u bundan norozi va bezovtaligini ko'rsatmasligi kerak, aksincha u eshitgan narsalari va boshqa narsalar haqida qiziqishi haqida xursandligini bildirishi kerak. Ammo agar u ustoz nimanidir yashirayotganini payqasa, uni qoralovchi iboralardan qochsa yoki aksincha, bu juda yaxshi ko'rinishga ega bo'lsa, unda u bundan afsuslanishini, ustozdan buni qabul qilmasligi va hech narsani xohlamasligi, faqat oshkoralik va hamma narsani yuziga aytishdan boshqa hech nimani istamasligini aytishi lozim.

Ammo, agar u qarama-qarshi pozitsiyani egallaganini ko'rsa, ustoz haddan tashqari ko'p va u ko'rgan hamma narsani yomon va jirkanch deb bilishga g'ayratli bo'lsa, demak bu hatto uni xafa qilmasligi kerak. Aksincha, uni olqishlashi va undan eshitgan narsasidan mamnunligi va quvonchini ko'rsatishi, shuningdek vaqti-vaqti bilan uning iltimosiga binoan murojaat qilishi kerak. [7;114]

Yomon axloq va fazilatlar keyinchalik paydo bo'lishi mumkin, agar ular ilgari bo'lmagan bo'lsa. Shuning uchun, inson qo'shnilari, suhbatdoshlari, aka-ukalar u haqida nima deytganini, uni maqtashini va uni haqorat qilishini bilishi va his qilishi kerak. Agar biror kishi bu ma'noda o'zini tanib olish yo'lidan borishga qaror qilgan bo'lsa, unda uning yomonliklari va kamchiliklari, ular qanchalik kichik va ahamiyatsiz bo'lishidan qat'iy nazar, undan yashirinmasligi kerak. Agar u o'zining yomon xislatlari va kamchiliklarini ulug'lashni orzu qilgan shafqatsiz dushmanga duch kelsa, u o'zini yomon narsalardan xabardor bo'lish uchun o'zlarining fikrlarini anglashdan tortinmasligi kerak, agar bu odam buni bilmasa, albatta, o'lchov va narx, do'stona va olijanob bo'lishga intiladi. Galen bu haqda shiori quyidagi fikr bo'lgan bir kitob yozdi: "Haqiqatan ham, ozod odamlar dushmanlaridan yaxshilik olishadi ". Kitobda u ma'lum bir dushmani tufayli olgan foydalar haqida gapiradi. U, shuningdek, "Odamning o'z kamchiliklarini bilishi to'g'risida "risolasini, bu yerda biz umumiy va qisqacha bayon qilgan qoidalarni yozgan. Bu erda biz bu mavzularda aytgan narsalar yetarli va ko'p. Va agarda kimdir jilla qursa shundan foydalanisa, u to'g'ri va adolatli qilichdek bo'ladi.[8;67]

Xulosa

Hozirgi kundagi yoshlarimizga shuni ta'kidlash kerakki, inson avvalo ongiga quloq solishi o'z qalbini ongga bo'ysundirishi kerak bo'ladi. Inson xulqi bilan boshqa insonlardan ajralib turadi. Shunday ekan nega endi, o'tkinchi kechinmalarni deb bir umrlik pushaymonlikni boshidan o'tqazish kerak emas. "Bundan tashqari, ba'zi odamlar g'azablangan paytda o'z oilalari, bolalari va hatto o'zlari qadrlagan odamlarni ham haqorat qilgani, keyin esa tavba qilgani, ammo umrlarining so'ngigacha o'zlarini boshqara olmagan odamlar haqida ham eshitgandim". Olimning ushbu fikrlariga e'tibor qarataylik, bu gaplarga qariyib o'n asr bo'lgan bo'lsa hozirgi kunimizdas ahamyatini yo'qotmaganiga e'tibor beraylik. Hozirgi oilalarimizda bu kabi voqealar bot-bot ro'y berayotganini, albatta insonlarning irodasi bo'shligidan deb o'ylayman.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Peter Adamson. *Al-Razi Great Medieval Thinkers*, Oxford University Press, 2021. 256 pages
2. Абу Бакр ар-Рази. *Духовная медицина* - Душанбе; Ирфон. 1990. - С.88
3. Peter Adamson. *Al-Razi Great Medieval Thinkers*, Oxford University Press, 2021. - 256 pages.
4. Translated from the Arabic by ARTHUR J. ARBERRY, Litt.D., F.B.A. Sir Thomas Adams's Professor of Arabic in the University of Cambridge. 1950. page-100.
5. Qodirov M. *Markaziy Osiyo, Yaqin va O'rta sharqning falsafiy tafakkuri (o'rta asrlar)*. - T.: ToshDShI nashriyoti, 2009. 191 b.
6. *The Political Implications of al-Razi's Philosophy*, in C. Butterworth (ed.) *The Political Aspects of Islamic Philosophy*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 61-94. (The

- standard work on al-Razi's political theory.)1992 Al-Razi (before 925) al-Tibb al-ruhani (The Spiritual Physick), ed. P. Kraus in Rasa'il falsafiyya li-Abu Bakr Muhammad b. Zakariyya' al-Razi, Cairo: Fouad I University Faculty of Letters, 1939; repr. Beirut: Dar al-Afaq al-Jadida, 1973; trans A. Arberry, The Spiritual Physick of Rhazes, London: John Murray, 1950. (An account of al-Razi's philosophical and ethical psychology.)
7. Каримов И. У. Неизвестное сочинение ар-Рази «Книга тайны - тайн», АН Узб. ССР, Т: 1957. -С.259.
 8. Safarov, M. (2022). Abu Bakr ar-Roziy etikasida insonning o'z kamchiliklarini anglashi va uni bartaraf qilishi muhokamasi. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1 (9),68-72.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари** электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).